
Predgovor

Zacijelo nije tek puka slučajnost da je Benedikt XVI. odmah na početku svojeg pontifikata, u jesen 2005., za temu tradicionalnoga studijskog susreta sa svojim bivšim učenicima i prijateljima uzeo baš odnos kršćanske vjere i evolucije. Jer premda se o evoluciji u katoličkoj teologiji razmišlja više ili manje angažirano već od druge polovice XIX. stoljeća, danomice postaje sve očitije da evolucija i dalje predstavlja golemi izazov teološkom promišljanju stvarnosti. Ona nije tek jedna od tema, već okvir/horizont koji u mnogočemu određuje teološko tumačenje partikularnih tema.

U znanosti se s pravom govori o evolutivnoj paradigmi koja je zamijenila statičku sliku svijeta s njezinim potpunim nepoznavanjem odlučujućeg značenja čimbenika nepredodivo dugog vremenskog trajanja. Ta promjena paradigme prisiljava teologiju da svoje temeljne kategorije domisli i izrazi na način da one sačuvaju i dalje svoju egzistencijalnu shvatljivost i važnost za ljude vjernike koji danas svijet, sebe i svoje mjesto u svijetu misle dinamički, razvojno.

Znamo da kršćanska teologija oduvijek promišlja cjelinu stvarnosti u njezinom ontološko-konstitutivnom odnosu s Bogom, tvorcem/izvorištem i eshatološkom završnicom/ utokom svega opstojećeg. Pritom ona ne bi smjela nikada zanemariti upozorenje Tome Akvinskog kako "svaka zabluda glede stvorenja povlači sa sobom krivo znanje i o samom Stvoritelju te udaljava duh čovjekov od Boga" (SCG II, c 3). Toga je, očito, svjestan i II. vatikanski kada u GS 5, zagovarajući uvažavanje novih znanstvenih spoznaja, veli da "čovječanstvo sa statičkog shvaćanja poretka stvarnosti prelazi na dinamično i evolutivno, a odatle nastaje nova neizreciva kompleksnost problema, koja zahtijeva nove analize i nove sinteze". Danas ta poželjna novost u prvom redu znači da asimetričnu interakciju Boga i svijeta valja nastojati opisati uz pomoć takvih teoloških modela koji uvažavaju razvojne procese s njihovom suigrom

određenosti i neodređenosti kao i uvećanje kompleksnosti koja ih karakterizira. Stoga sva nosiva kršćanska uvjerenja u kojima se konkretizira Božje djelovanje u svijetu i povijesti očekuju da budu izražena na nov način, prerečena uz pomoć procesualnih kategorija. Ove potonje su zacijelo primjerenije jednom stvorenju koje je uvijek dobrim dijelom *in fieri*. Pritom mislimo na vjerske istine kao što su stvaranje i trajno stvaranje, stvaranje čovjeka, providnost Božja, istočni grijeh, Božja svemoć u svijetu mijene i slobode, poimanje čuda itd. Jednom riječju, uz pomoć promišljanja osnovne strukture i logike evolucije teologija može bolje razumjeti Božji plan, Božji način djelovanja. Može dati odgovor na pitanje ne ukazuju li evolutivne dinamike ipak na duboki ontološki razlog za upravo ovakav, evolutivni način stvaranja, odnosno ostvarenja stvaralačkog-spasenjskog Božjeg projekta.

Govor o uvođenju dinamičke slike svijeta obuhvaća po sebi kako kozmičke procese tako i biološku evoluciju, makro i mikro razinu. Obje razine su, jasno, međusobno usko povezane i međusobno uvjetovane tako da teološko promišljanje nužno uvažava obje razine aktualne prirodoznanstvene slike svijeta. Međutim, dvostruka Darwinova obljetnica, 200 godina od njegova rođenja i 150 godina od izlaska njegova temeljnog djela *Porijeklo vrsta*, potaknula je diljem znanstvenog svijeta velik broj komemorativnih skupova na kojima se kritički propitivala važnost i dosezi neporecivo velikog Darwinova prinosa razumijevanju biološke evolucije. I teološke visokoškolske ustanove u katoličkom svijetu također su iskoristile ove obljetnice kako bi posvijestile rezultate i dosege dosadašnjih nastojanja oko artikulacije evolutivne teorije i kršćanskoga gledanja na stvaranje. Napravljene su prigodne inventure svih onih više ili manje uspješnih teoloških tumačenja temeljnih kategorija kršćanstva koja, na tragu poznatoga govora Ivana Pavla II., održanog 1996. pred Papinskom akademijom znanosti, polaze od znanstvene vjerodostojnosti i goleme inovativne plodnosti evolutivne teorije. Koliko god bi bilo nerealno reći da je teologija u potpunosti uspjela prereći/izreći značenje svih nosivih tvrdnji biblijske objave na horizontu evolutivne slike svijeta, valja isto tako priznati da temeljna teološka struja katoličke teologije

nastavlja produbljivati i usavršavati svoje, različite modele recepcije evolucije. Pritom se, za razliku od tzv. biblicističkog kreacionizma, uvažavaju bitne konstitutivne odrednice evolutivnog fenomena. Istodobno se, međutim, spremno upozorava na sve one ideološke interpretacije evolutivne teorije, odnosno teorija koje na razini znanstvene zajednice još uvijek često suprotstavljaju evoluciju religioznoj otvorenosti za transcendentnu stvarnost nesvodivu na prirodoznanstveno dohvatljivu empiriju.

Mnoge od tih tema došle su do izražaja i na Međunarodnom teološkom simpoziju održanom u povodu spomenutih obljetnica na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu 22. i 23. listopada 2009. Prirodoznanstvenici, filozofi i teolozi razmišljali su o različitim vidovima okvirne teme simpozija *Kršćanstvo i evolucija*. Tako filozof Ivan Bubalo propituje nedostatke novijih pokušaja da se moral utemelji na faktičnosti evolutivnog razvoja koji stoji u središtu evolutivne etike. Talijanski biolog Ludovico Galleni bavi se određivanjem odnosa između temeljnih značajki evolutivnog razvoja i teologije. Pritom uz pomoć teološkog modela Pierrea Teilharda de Chardina pokazuje kako evolutivne dinamike bacaju svjetlo na određene teološke sadržaje. Biolog i teolog Josip Balobanić dokazuje na primjeru susreta teorije evolucije i kršćanske vjere kako razvoj znanstvenih spoznaja ne mijenja bit vjere, već samo mijenja i produbljuje način izražavanja vjerovanja. Fizičar i teolog Dieter Hattrup, temeljeći se na rezultatima svojih studija posvećenih novijim uvidima znanosti, posebno kvantne fizike, u strukturu materije, zaključuje da nauka o evoluciji ukazuje na Boga kao stvoritelja slobodnih bića koja su u stanju spoznati i priznati Stvoriteljevu slobodu. Moralni teolog Tonči Matulić studira problem biologizacije morala. On riše povijest tog fenomena te podlaže teološkoj kritici sociobiološki pristup moralu koji je zadnjih desetljeća ponovno ojačao. Kratak opis povijesti odnosa evolutivne teorije i crkvenog učiteljstva pruža tekst Nikole Bižace. On potom nudi temeljne elemente jednog hermeneutičkog obrasca prikladnog za primjereno shvaćanje tog inače povijesno gledano često napetog odnosa. Zbornik radova završava tekstom teologa i katehetičara Matthiasa

Scharera i Jadranke Garmaz, koji se bavi recepcijom pojma stvaranja/evolucije u vjeronaučnoj i katehetskoj teoriji i praksi, s posebnim osvrtom na prisutnost evolutivne teorije u hrvatskom vjeronaučnom programu.

Ivan Tadić u svom radu *Razvitak misli o svemiru i njegovu nastanku* donosi prikaz misli o počelu i razvitku svijeta od Talesa do suvremenih mislioca. Potom iznosi neke teorije o nastanku i razvitku svemira, istaknuvši da još nemamo konačno prirodoznanstveno tumačenje nastanka i razvitaka svemira, te da pitanje o svemiru nije samo prirodoznanstveno pitanje, pa je čovjek upućen i na filozofiju i na bogoslovlje.

Navedeni tekstovi nesumnjivo nas upoznaju, na više ili manje izvoran način, s jednim dijelom dosadašnjeg teološkog promišljanja evolutivnog fenomena. Ali isto tako nam pokazuju kako je fenomen evolucije toliko važna teološka tema da se od nje zaista ne može apstrahirati u većem dijelu teološkog promišljanja stvarnosti. Naprotiv, teološko promišljanje evolucije može otvoriti nove putove istini! Ono je već ionako u znatnoj mjeri dinamiziralo mnoga teološka traganja i pokazalo da je znanost, ako nije ideologizirana i poistovječena s totalitarnim svjetonazorom, jedan autentični instrument koji suvremeni svijet daruje Crkvi u njezinim teološkim nastojanjima oko produbljivanja objavljene poruke. Stoga biti odgovoran kršćanin, danas znači između ostalog i nužno htjeti i moći ozbiljno uvažavati i sustavno promišljati biblijsku poruku na horizontu evolutivnog fenomena i u dijalogu sa znanstvenim teorijama koje tumače evolutivne mehanizme.

Nikola Bižaca, Josip Dukić, Jadranka Garmaz